

Meer aandacht voor relevantie en duurzaamheid van onderwijs

1. Onderwijs als duurzame interventie: meer aandacht voor de uitstroom uit onderwijs

Voor het behalen van MDG 2 en 3 is er internationaal veel aandacht voor de instroom in het primair onderwijs. Terecht, voor veel kinderen in het Zuiden is onderwijs om diverse redenen altijd nog niet bereikbaar, en daarom is het betrekken van meer kinderen binnen het onderwijs van groot belang.

Woord en Daad mist echter de aandacht voor de uitstroom uit het onderwijs: wat gebeurt er met kinderen en jongeren die het onderwijs verlaten na een laatste jaar afgerond te hebben of zelfs eerder, als zogenaamde drop out? Volgens W&D heeft aandacht voor de uitstroom uit het onderwijs alles te maken met de duurzaamheid van het onderwijs. Om investeringen in het onderwijs ook op de lange termijn duurzaam te laten zijn, en relevant in het kader van armoedebestrijding, is die aandacht broodnodig.

De weinige aandacht voor wat er gebeurt met jongeren nadat ze school verlaten hebben, heeft ons inziens te maken met het feit dat de meeste aandacht uitgaat naar de instroom van kinderen in het onderwijs. En dat veroorzaakt problemen, zo blijkt uit diverse publicaties¹, maar ook uit praktijkervaringen van partners van Woord en Daad in het Zuiden. De volgende problemen worden gesignaleerd:

- Er is onvoldoende aandacht binnen *basic education* voor de verschillende paden die leerlingen kiezen na primair onderwijs (vervolgonderwijs, werk, combinatie van beiden);
- De concentratie op primair onderwijs is niet gepaard gegaan met toenemende aandacht voor vervolgonderwijs en training van leraren. Hierdoor heeft het post-primair onderwijs in het Zuiden te maken krijgt met een enorme toestroom van leerlingen, en zijn er onvoldoende leraren beschikbaar om kwalitatief goed onderwijs te bieden. Het vervolgonderwijs kan het groeiende aantal leerlingen niet aan. Zo blijkt in Burkina Faso primair onderwijs een sector op zichzelf geworden te zijn, deels door de enorme investeringen van internationale donoren in primair onderwijs. Ook in landen als Uganda, Sierra Leone, Tsjad en Zambia speelt hetzelfde probleem.
- Er is geen aandacht voor de 'world of work' binnen de meeste curricula voor primair onderwijs, terwijl veel leerlingen daar al wel snel in terecht komen. De aansluiting op de arbeidsmarkt verloopt daardoor vaak niet goed, met als gevolg dat jongeren in werkloosheid of onderbetaalde banen belanden. Dit brengt frustratie bij jongeren te weeg, die door onderwijs het perspectief geboden werd 'verder' te kunnen komen, maar uiteindelijk alsnog in armoede belanden.

¹ Bijvoorbeeld:

- *Beyond the Basics, Post-Basic Education, Training and Poverty Reduction in Ghana, Post-Basic Education and Training Working Paper no 4; Robert Palmer, July 2005. Centre of African Studies, University of Edinburgh;*
- *Local Solutions to Global Challenges, Joint Evaluation of External Support to Basic Education in Developing Countries, september 2003, Netherlands Ministry of Foreign Affairs/IOB*

Beleidsaanbevelingen voor DGIS:

- **Woord en Daad daagt de minister uit om een MDG-onderwijs-agenda te ontwikkelen voor ná 2015: meer aandacht voor relevantie en duurzaamheid van onderwijs, waardoor onderwijsinterventies ook op de lange termijn daadwerkelijk beklijven.**
- *Zie voor verdere concrete aanbevelingen de volgende paragraaf*

2. Geef beroeps(vorbereidend) onderwijs een kans

Veel problemen in het onderwijs in het Zuiden hebben te maken met het ontbreken van relevant onderwijs. Het onderwijs dat wordt aangeboden sluit vaak niet aan bij de lokale context, en wordt daardoor door leerlingen en ouders niet ervaren als relevant. Verouderde curricula (niet zelden gebaseerd op westerse onderwijssystemen uit de koloniale tijd) bepalen het onderwijs, en daarnaast is er weinig aandacht voor de stap die kinderen en jongeren moeten maken ná school: de stap op de arbeidsmarkt.

Het beroepsvoorberedende onderwijs (van lagere beroepstraining en –onderwijs tot hoger beroepsonderwijs) kan een belangrijke rol spelen in het voorbereiden van jongeren op de arbeidsmarkt. Lager beroepsonderwijs of informele skills training kan een goed alternatief vormen voor jongeren die uitvallen in het primair of secundair onderwijs, of voor volwassenen die geen vooropleiding hebben genoten. Voor jongeren die wel de route primair-secundair onderwijs volgen, kan beroepsonderwijs een goed alternatief vormen voor academisch onderwijs (dat voor een groot deel van de jongeren niet haalbaar is). Bovendien kan beroepstraining of –onderwijs, gecombineerd met een goede coaching, de obstakels overwinnen waarmee jongeren uit achterstandssituaties vaak mee te kampen hebben: stigmatisering, ontbreken van goede netwerken en sociale vaardigheden.

Beroepsonderwijs en –training in het Zuiden werkt echter vaak ook níet, en leidt zeker niet per definitie tot werk of inkomen. De volgende factoren spelen daarbij een rol:

- **Toegang tot beroepsonderwijs en –training:** in veel landen is beroepsonderwijs vooral formeel georganiseerd, en daardoor niet toegankelijk voor jongeren die geen afgeronde vooropleiding hebben. Daarnaast is beroepsonderwijs en –training vaak niet toegankelijk door afstand en hoge schoolfees. De aansluiting van primair op beroepsonderwijs vormt ook een onderdeel van het probleem: bijvoorbeeld in veel Afrikaanse landen is het lage niveau van wiskunde en natuurwetenschappen een probleem in het post primair onderwijs.
- **Slechte imago** van (met name lager) beroepsonderwijs en –training bij ouders en kinderen en vaak ook bij de overheid. Beroepsonderwijs en –training wordt gezien als onderwijs voor *losers*, ‘*white collar jobs*’ hebben een hoger aanzien dan ‘*blue collar jobs*’. Hierdoor wordt onvoldoende prioriteit gegeven aan bijvoorbeeld financiering van deze vorm van onderwijs.
- **Curricula** voor beroepsonderwijs zijn vaak verouderd, erg theoretisch, en onvoldoende afgestemd op de vraag uit de arbeidsmarkt; de curricula bieden onvoldoende ruimte en flexibiliteit om aan te kunnen sluiten op trends in het bedrijfsleven. Bovendien is het in veel gevallen afgestemd op de urbane arbeidsmarkt, en niet op de rurale markt, waar een groot deel van de armen woont.
- In veel landen in het Zuiden is de **informele sector** groter dan de formele sector. Mensen die werken in de informele sector verkrijgen hun vaardigheden meestal door ‘*learning by doing*’. De formele scholing blijkt in de praktijk weinig vaardigheden aan te leren die gewenst zijn in deze sector: de training is vaak gericht op ‘*wage employment*’ en niet op ‘*self employment*’.
- Goede trainers voor beroepsonderwijs of –training zijn vaak moeilijk te krijgen. Een **opleiding voor docenten in het beroepsonderwijs ontbreekt** in de meeste landen,

met als gevolg dat er vaak algemeen geschoolde mensen voor de klas staan, vaak met weinig specifieke vakkennis. Of het zijn juist mensen met praktijkervaring, maar zonder didactische training;

- **Beroepsonderwijs of –training is al snel duur**, kosten voor machines en infrastructuur zijn hoog.
- **De aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt** ontbreekt in veel gevallen, bijvoorbeeld omdat onderwijsinstellingen geen contacten onderhouden met het (lokale) bedrijfsleven, stages in veel curricula voor beroepsonderwijs niet verplicht zijn, en begeleiding van studenten na het afronden van de training of opleiding ontbreekt.
- **Participatie van meisjes en vrouwen** in beroepsonderwijs en –training is erg laag. Door de vaak eenzijdig technisch gerichte invulling van het onderwijs en culturele belemmeringen, komt het aandeel van vrouwen veelal niet boven de 30% uit. In sommige landen ligt het zelfs op 10%.
- Op **overheidsniveau** is beroepsonderwijs en –training vaak verdeeld over diverse ministeries, waardoor vaak onduidelijk blijft wie eindverantwoordelijk is voor beroepsonderwijs, en vernieuwing van beleid moeizaam tot stand komt.

Beleidsaanbevelingen voor DGIS:

- **Zet beroepsonderwijs en –training op de agenda van overheden in het Zuiden, als een vorm van onderwijs die –mits voldaan aan een aantal belangrijke randvoorwaarden- een zeer relevante vorm van onderwijs/training kan zijn voor kinderen, jongeren en volwassenen;**
- *Beroepsonderwijs en –training kan geen geïsoleerde interventie zijn, maar is voor de kwaliteit afhankelijk van een goede aansluiting vanuit het primair (en eventueel secundair) onderwijs, en van een goede aansluiting op de arbeidsmarkt. Beleid rond beroepsonderwijs en –training dient daarom ontwikkeld te worden in samenspraak met diverse lokale actoren, zoals de overheid, het bedrijfsleven, werkgevers- en werknemersorganisaties, Kamers van Koophandel, de onderwijssector, kerken en NGO's, etc. **Het ministerie kan hierin de rol van katalysator vervullen, bijvoorbeeld door vanuit ambassades een platform te creëren waarop de diverse actoren elkaar kunnen ontmoeten en visie kunnen ontwikkelen. Een dergelijk platform kan ook een rol spelen in 'image building': beroepsonderwijs en –training is een volwaardige vorm van onderwijs/training naast alle andere onderwijsvormen. Dit vraagt wel een versterking van de capaciteit van ambassades op beroepsonderwijs en –training cq onderwijs en werk;***
- **DGIS kan in gesprek met overheden in het Zuiden stimuleren dat er ruimte en erkenning wordt gegeven aan een diversiteit van curricula die aan de eisen van relevantie en duurzaamheid voldoen. Flexibiliteit is hierbij het sleutelwoord. Er dient ruimte te zijn voor een differentiatie van het aanbod van onderwijs (formeel, non formeel en informeel, urbaan en ruraal, duaal leren, specifieke skills training tot brede beroepsopleiding). En daarmee ook ruimte voor onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven voor de inrichting van het curriculum.**
DGIS kan ook ruimte bepleiten voor de initiatieven van kerken en NGO's, waarmee in veel gevallen kwetsbare groepen bereikt worden, die vaak niet gefinancierd worden door de overheid, maar wel aan hoge eisen moeten voldoen.
- **Het creëren van een 'enabling environment' is van groot belang voor beroepsonderwijs en –training. DGIS kan hierin een bijdrage leveren door haar programma's voor economische ontwikkeling zoveel mogelijk aan te laten sluiten op haar onderwijsprogramma. Hiermee kan ook gestimuleerd worden dat het beroepsvoorbereidende onderwijs beter aansluit op de vraag uit de arbeidsmarkt.**

Overheden in het Zuiden kunnen het lokale bedrijfsleven ook aanmoedigen om bij te dragen aan beroepsonderwijs en –training, bijvoorbeeld door het bieden van fiscale voordelen bij het aannemen van stagiaires, beschikbaar stellen van werkplekken bij duaal leren, of het verzorgen van (een deel) van de training.

- ***Aandacht voor een trainingsaanbod dat toegankelijk en aantrekkelijk is voor vrouwen*** is hard nodig, gezien het lage percentage van vrouwen dat participeert. Hierbij moet aandacht besteed worden aan factoren die de deelname van vrouwen aan beroepsonderwijs kunnen bevorderen of belemmeren (zoals vrouwelijke docenten, lestijden, afstand, etc)

Rol van Woord en Daad

- *Woord en Daad kan in de vorm van **onderzoek en evaluatie** een rol spelen in het verder ontwikkelen van beleid op het terrein van beroepsonderwijs en –training. Woord en Daad is al actief op dit terrein (o.a. door het organiseren van een expertmeeting in 2006, het schrijven van een position paper in 2007, het uitvoeren van onderzoek op diverse deelthema's, en het evalueren van haar programma in samenwerking met de ICCO-alliantie in 2007.*
- *Woord en Daad kan samen met haar partners in het Zuiden een ondersteunende rol spelen als het gaat om het **creëren van platfora in het Zuiden** waarin diverse actoren vertegenwoordigd zijn die zich bezig houden met beroepsonderwijs en –training. Partners van Woord en Daad zijn in sommige gevallen al betrokken bij dergelijke platfora. Daarnaast is Woord en Daad betrokken bij lokale business platfora, die een belangrijke rol kunnen spelen.*

3. Rol van maatschappelijk middenveld in onderwijs

Nationale overheden en internationale NGOs en donoren erkennen steeds meer dat het bereiken van de EFA-doelstellingen een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van de private sector, civil society, overheden en internationale gemeenschappen. Specifiek wordt de rol van Faith Based Organisations (FBO's) meer en meer erkend. Dat komt tot uiting in het betrekken van vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld in beleids- en besluitvormingsprocessen (hoewel nog te weinig) en het uitbesteden (contracteren) van programma's aan CSOs, waaronder FBOs, zowel door de overheid als de internationale gemeenschap. Voor het behalen van MDG 2 en 3 is het betrekken van het maatschappelijk middenveld dus van groot belang.

Beleidsaanbeveling:

- ***Houd blijvend aandacht voor de rol van diverse actoren in het onderwijs, waaronder die van het maatschappelijke middenveld***

Rol Woord en Daad:

- *zie casus Haïti in bijlage*

4. Geef de ruimte aan waarden van armen binnen het onderwijs

Een element dat breed binnen internationale samenwerking speelt, maar zeker ook binnen onderwijs, zijn waarden en waardenoriëntaties. Ontwikkelingssamenwerking wil idealiter vraaggericht zijn, aansluiten op de lokale situatie waarin armen zich bevinden. In dit kader is het van groot belang om te realiseren dat de waarden en waardenoriëntaties van armen vaak anders zijn dan die in Europa c.q. het Westen. De uitdaging voor de minister ligt in het denken vanuit de, veelal religieus geïnspireerde, waarden van armen. Dat vereist een breed den-

ken als het gaat om zaken waar juist waarden een belangrijke rol spelen, zoals de bestrijding en preventie van hiv/aids en reproductieve gezondheidszorg. Het kan ook een belangrijke rol spelen in corruptiebestrijding en het denken en doen rond vrede en veiligheid. Maar ook binnen onderwijs spelen waarden een cruciale rol. Aansluiten bij de waarden(oriëntaties) van armen is noodzakelijk om te komen tot relevant onderwijs. Het door minister Van Ardenne ingestelde kennisplatform voor religie kan hier blijvend een positieve en stimulerende rol in spelen.

Beleidsaanbeveling:

- ***Blijvende steun voor het kennisplatform religie en ontwikkelingssamenwerking***
- ***Stimuleren van initiatieven om ouders en leerlingen te betrekken bij de invulling van basic education, om zo onderwijs en opvoeding zoveel mogelijk bij elkaar aan te laten sluiten, o.a. op het terrein van waarden en waardenoriëntaties.***

Rol Woord en Daad:

- *Woord en Daad heeft via haar partnernetwerk in het Zuiden veel kennis en ervaring in huis als het gaat om het praktisch toepassen van waarden binnen het onderwijs, en wil die kennis graag delen.*

5. Betrek doelgroep bij ontwikkelen onderwijskwaliteit

Kwaliteit van onderwijs gaat over veel meer dan examenresultaten alleen. Het gaat om resultaten op het terrein van 'learning', die verschillen per lokale context. Het ministerie kan samen met haar partners werken aan kwaliteitsverbetering door het ontwikkelen van procesindicatoren voor onderwijskwaliteit, aansluitend bij de lokale context. Daarbij moeten verschillende stakeholders betrokken worden: overheden, onderzoekers/onderwijsprofessionals, maar ook de doelgroep. Het laten horen van de stem van de doelgroep (ouders en schoolkinderen) vindt Woord en Daad van groot belang bij het ontwikkelen van indicatoren voor de kwaliteit van onderwijs. Tevredenheidsonderzoeken kunnen een goed middel zijn om de doelgroep als stakeholder hierbij te betrekken.

Beleidsaanbeveling

- ***Blijvende steun voor kennisforum Basic Education***
- ***Investeer in kennis op het terrein van onderwijs op de ambassades***
- ***Betrek doelgroep bij het ontwikkelen van indicatoren voor onderwijskwaliteit***

Rol van Woord en Daad:

- *Woord en Daad heeft ervaring met het doen van tevredenheidsonderzoeken onder de doelgroep, in het kader van onderzoek naar de kwaliteit van onderwijs binnen lokale context.*